

Івахненко О. А.

кандидат юридичних наук, докторант

Харківського національного університету внутрішніх справ

Павлик Ю. В.

старший детектив Відділу детективів із розслідування кримінальних проваджень у інвестиційній сфері Підрозділу детективів Територіального управління БЕБ України у Волинській області

РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Збройний конфлікт на сході України, а згодом і повномасштабна військова агресія Російської Федерації поставили українське суспільство перед серйозними викликами, одним із яких стало питання реабілітації військовослужбовців. Повернення захисників України до мирного життя вимагає всебічної допомоги, зокрема медичної, психологічної, фізичної, професійної та соціальної реабілітації. Важливу роль у цьому процесі відіграє ефективне правове регулювання, яке повинно створювати умови для швидкої, якісної та доступної реабілітації, основною метою якої є відновлення особистості людини як повноправного члена суспільства. Однак в Україні і досі існують проблеми у законодавчому полі, які впливають на доступність та ефективність реабілітаційної допомоги військовослужбовцям.

Останні десять років в Україні відбувається перехід від медичної до біопсихосоціальної моделі реабілітації. Аналогічним чином змінюється і українське законодавство у цій сфері, яке є основою для реформування системи реабілітації в Україні.

Вважаємо, що існуюче в Україні нормативно-правове підґрунтя надання реабілітаційних послуг на різних етапах та періодах реабілітації, зокрема під час воєнного стану, є достатньо впорядкованим. Так, нормативно-правовими актами, які містять положення щодо реабілітації є закони України: «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей», «Основи законодавства України про охорону здоров'я», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я», «Про соціальні послуги», «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» тощо. Зауважимо, що з прийняттям Закону України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» було усунуто проблему фрагментарного законодавчого регулювання реабілітаційної сфери. Проте залишається необхідність внесення законодавчих змін для уніфікації термінології та врегулювання співпраці між відповідними центральними органами виконавчої влади й установами, які надають реабілітаційні послуги.

Підзаконними нормативно-правовими актами, що регулюють процедурні аспекти надання заходів реабілітації, визначають їх види і порядок фінансування є: указ Президента України від 23.08.2020 № 342/2020, яким визначено напрями розвитку, стандарти послуг і джерела фінансування системи фізкультурно-спортивної реабілітації ветеранів війни та членів їх сімей, сімей загиблих (померлих) ветеранів війни; акти Кабінету Міністрів України, що безпосередньо стосуються заходів реабілітації військовослужбовців та ветеранів війни. Наприклад, постанови: Про затвердження Порядку надання

медичної допомоги у військово-медичних закладах і взаєморозрахунків за неї між військовими формуваннями від 18.10.1999 № 1923; Про схвалення Концепції Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації і соціальної та професійної реадaptaції учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, на період до 2022 року від 12.07.2017 № 475-р; Деякі питання надання безоплатної психологічної допомоги особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 29.11.2022 № 1338; а також розпорядження «Про затвердження плану заходів щодо зміни оцінки потреб та механізму їх забезпечення для осіб з обмеженням повсякденного функціонування та реформування проведення медико-соціальної експертизи в Україні» від 26.05.2023 № 483-р.» тощо.

Найбільш суттєвою за своїм значенням стала Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми з медичної, фізичної реабілітації та психосоціальної реадaptaції постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, на період до 2023 року» від 05.12.2018 № 1021. Цією Програмою визначено завдання і заходи щодо соціального захисту учасників АТО та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення на зазначений період. Згодом Постановою Кабінету Міністрів України «Питання організації реабілітації у сфері охорони здоров'я» від 03.11.2021 № 1268 було затверджено Порядок організації надання реабілітаційної допомоги у сфері охорони здоров'я, Типове положення про реабілітаційне відділення, підрозділ та Типове положення про мультидисциплінарну реабілітаційну команду;

3) накази профільних міністерств. Наприклад, наказ МОЗ України «Про затвердження Інструкції про організацію санаторно-курортного лікування, медичної та медико-психологічної реабілітації у Збройних Силах України» від 04.11.2016 № 591, яким визначено порядок забезпечення санаторно-курортним лікуванням, медико-психологічною реабілітацією осіб з числа військовослужбовців ЗСУ, ветеранів військової служби, ветеранів війни, членів їх сімей та інших пільгових категорій та затверджено Інструкцію про організацію санаторно-курортного лікування, медичної та медико-психологічної реабілітації.

Також важливим є наказ МОЗ України «Про затвердження Порядку організації надання реабілітаційної допомоги на реабілітаційних маршрутах» від 16.11.2022 № 2083, який визначив організацію надання реабілітаційної допомоги на реабілітаційних маршрутах особам з обмеженнями повсякденного функціонування та особам, у яких захворювання, травми, вроджені порушення

або інші стани здоров'я можуть призвести до обмеження повсякденного функціонування або стійкого обмеження життєдіяльності, протягом гострого, післягострого та довготривалого реабілітаційних періодів.

Вбачається, що велика кількість нормативно-правових актів вказує на відсутність комплексної системи реабілітаційних послуг, яка б охоплювала всі етапи та види реабілітаційної допомоги. Військовослужбовці та ветерани, які потребують таких послуг, досі стикаються з труднощами у доступі до реабілітації. Частина послуг традиційно надається санаторно-курортними установами. Це підтверджують результати анонімного онлайн-опитування, проведеного Українським ветеранським фондом у лютому 2023 року серед ветеранів та чинних військовослужбовців, стосовно основних проблем, з якими вони стикаються в умовах правового режиму воєнного стану [1].

Як відомо, Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» не охоплює всі аспекти реабілітації військових, а законодавчі ініціативи щодо реабілітації переважно мають фрагментарний характер. Крім того, відсутня чітка класифікація послуг, які повинні надаватися в рамках реабілітаційної допомоги, що ускладнює процес отримання необхідної підтримки. Тож за відсутності чіткої і системної законодавчої бази постає питання щодо вдосконалення законодавства шляхом систематизації. Слід поміркувати над доцільністю розробки та прийняття закону, який би враховував специфіку потреб військовослужбовців у процесі реабілітації.

Законодавство України не містить чітких стандартів реабілітаційних послуг для військовослужбовців, які б визначали мінімальні вимоги до медичних, соціальних та психологічних аспектів реабілітації. Це призводить до нерівного доступу до якісної допомоги у різних регіонах країни. Відсутня й єдина програма, яка б враховувала різні аспекти реабілітації, що робить процес реабілітації неповним і не достатньо ефективним.

Питання стандартизації медичної допомоги порушується і військовими, оскільки функціонування медичних сил ЗСУ та інших служб оборони вимагає дотримання державних стандартів медичної допомоги. Особливості надання медичної допомоги в умовах бойових дій вимагають розробки військово-медичних стандартів для лікування бойових поранень та терапевтичних захворювань на різних рівнях медичного забезпечення, включно з реабілітацією [2, с. 70]. Вважаємо за необхідне розробити єдині стандарти для всіх реабілітаційних центрів, що включають медичну, соціальну та психологічну допомогу. Це забезпечить рівний доступ до якісної допомоги по всій території країни та сприятиме підвищенню ефективності реабілітаційного процесу.

Отже, належне правове регулювання реабілітації військовослужбовців, зокрема розробка спеціалізованих (вузькопрофільних) нормативно-правових актів, а також запровадження єдиних стандартів реабілітаційних послуг є ключовими кроками для підвищення ефективності реабілітаційної допомоги.

Література:

1. Потреби ветеранів. Дослідження проведено в період січень – квітень 2023 року. URL: <https://veteranfund.com.ua/analytics/needs-of-veterans-2023/#:~:text=пільг%20та%20послуг>

2. Заболотна І. Б., Гуца С. Г., Балашова І. В., Безверхнюк Т. М. Проблемні питання медико-психологічної реабілітації військовослужбовців в Україні. *Вісник проблем біології і медицини*. 2023. № 2(169). С. 64-74.